

Geboeid, gekooid, gedrogeerd: dat is Europa's 'innovatieve oplossing' voor asiel

Maite Vermeulen

09.02.26 Column 4-5 min

Stel je voor: een regering die migranten, geboeid als criminelen, aan boord van een marineschip naar een gevangenis brengt in een land waar ze nog nooit zijn geweest.

Stel je voor: een rechter fluit de regering terug, maar die gaat ongestoord verder – en roept in de media dat die rechters met hun uitspraken de nationale veiligheid bedreigen.

Stel je voor: de buitenwereld krijgt geen contact met de migranten, die – onder de kalmeringsmiddelen – opgesloten zitten in een kooi.

Klinkt dit als nieuws uit de Verenigde Staten in het tijdperk-Trump? Als een bizarre fascistische show die zich afspeelt aan de andere kant van de oceaan?

Dat is het niet. Dit is geen Amerikaans verhaal. Dit verhaal speelt zich af in Europa.

Ver weg van de schijnwerpers van de media. Zorgvuldig afgeschermd van de bemoeienis van mensenrechtenorganisaties en beleidsmakers. Juridisch zo ingewikkeld geconstrueerd dat haast niemand het meer snapt.

Het afgelopen jaar deed ik samen met de Italiaanse onderzoeksjournalist Giacomo Zandonini onderzoek naar deze gevangenis: naar de migratiedeal die Italië sloot met Albanië. Een deal die de meeste EU-landen, waaronder Nederland, als een 'innovatief' voorbeeld zien voor hoe we in de toekomst om zullen gaan met migranten die Europa willen bereiken.

Zoom je in op dat 'innovatieve model', dan zie je hoe niet alleen de rechten van migranten worden vertrapt, maar ook de rechtsstaat zelf. En dat het gebrek aan transparantie de kern is van deze blauwdruk voor een nieuwe Europese migratieaanpak.

Asielaanvragen buiten de EU afhandelen

Dankzij de Italië-Albaniëdeal, of formeel het 'Protocol inzake Versterking van Samenwerking op het gebied van Migratie', heeft Italië op Albanees grondgebied twee 'faciliteiten' gebouwd om migranten te 'beheren'. Een registratiecentrum in de havenstad Shëngjin, en een hotspot en verwijdercentrum in het plaatsje Gjadër.

Het doel: migranten die op weg zijn naar Italië op zee onderscheppen en naar Albanië brengen – een land *buiten* de EU dus. Om ze vanuit daar in een snelle asielprocedure af te wijzen en zo snel mogelijk te deporteren naar hun eigen land.

Sinds oktober 2024 probeert Italië dit in praktijk te brengen. Alleen: het mag niet. Bijvoorbeeld omdat Italië mensen niet langer dan 48 uur mag opsluiten zonder gerechtelijk bevel. Of omdat deze mensen geen enkele band hebben met Albanië. Keer op keer keurden Italiaanse en Europese rechters het opsluiten van migranten in Albanië af. En keer op keer probeerde de Italiaanse regering juridische geitenpaadjes te vinden om daaromheen te werken.

Dit getouwtrek wordt met grote interesse gadeslagen in andere Europese landen. 'Blijf zeker graag op de hoogte van de ontwikkelingen omdat hier goede *lessons learned* uit gehaald kunnen worden wat mij betreft!' schrijft een Nederlandse ambtenaar van Buitenlandse Zaken in een interne mail.

Want een model om asielzoekers niet meer op EU-grondgebied te hoeven huisvesten – daar zoeken Europese regeringen al jaren naar. De Britten sloten in 2022 bijvoorbeeld een deal met Rwanda, die op het laatste moment werd tegengehouden door een rechter (de asielzoekers zaten al in het vliegtuig). De Nederlandse minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking Reinette Klever (PVV), had het in 2024 over een deal met Oeganda om asielzoekers op te vangen (Oeganda bleek hiervan nog niet op de hoogte).

En ook de grootste partij van Nederland, D66, die er toch behoorlijk progressieve migratiestandpunten op nahoudt, schrijft in het eerste formatiedocument met het CDA te willen streven naar een systeem waarin 'asielaanvragen buiten Europa kunnen worden ingediend en afgehandeld'.

Zelfmoordpogingen en kapotgeslagen cellen

Maar de vraag is: moet je dat wel willen, asielaanvragen afhandelen in een detentiecentrum in een land ver weg? Wat doet dat met de mensen die je erin opsluit? Want let wel: dit zijn géén criminelen.

De situatie van de migranten in Gjadër, het plaatsje in Albanië waar de centra zijn gebouwd, is ronduit schokkend. Ze weten niet waarom ze in Albanië zitten, of hoelang ze er opgesloten zullen zijn. Ze kunnen geen bezoek ontvangen. Ze hebben geen gemeenschappelijke ruimte, sportfaciliteiten of zelfs maar een stukje gras om op te lopen.

Zelfmoordpogingen, medische noodgevallen, kapotgeslagen cellen, maar ook mensen die hun mond en lippen probeerden dicht te naaien – het is er letterlijk aan de orde van dag. Eén persoon dronk een fles shampoo leeg.

Om met de stress om te gaan, krijgen de migranten antidepressiva en slaapmiddelen voorgeschreven. Velen zijn nauwelijks meer aanspreekbaar.

Tot nu toe zaten er, sinds de centra in 2024 opengingen, 'slechts' 256 mensen vast in Gjadër. Het idee van de Italiaanse premier Giorgia Meloni is dat er 36.000 migranten per jaar gevangengezet worden. Hoe de situatie dan zal zijn, is nauwelijks voor te stellen.

Welk recht blijft er nog over?

Als je in Brussel of Europese hoofdsteden rondvraagt over de Italië-Albaniëdeal, is het buzzword: 'innovatief'.

Zeventien Europese regeringsleiders hebben het in een brief over 'innovatieve partnerschappen' voor migratie. Het Nederlandse ministerie van Asiel en Migratie wil 'inzetten op innovatieve vormen van migratiesamenwerking, zoals de Italië-Albaniëdeal'. En minister-president Dick Schoof schoof aan bij een bijeenkomst van 'like-minded' landen over 'innovatieve oplossingen' voor irreguliere migratie.

Innovatief betekent hier: wanneer je tegen de grenzen van de wet aanloopt, is het tijd om die wet aan te passen. Net zo lang tot je met migranten kunt doen wat je wil.

En dat terwijl er geen enkel bewijs is dat dit iets 'oplost'. Het Albaniëproject heeft tot nu toe geen effect op het aantal aankomsten in Italië of het effectiever regelen van het asielsysteem. Niet voor niets noemt de vooraanstaande Europese denktank CEPS de deal juist een '*worst practice* in migratie- en asielbeleid'. 'Het moet worden beschouwd als een non-model,' schrijven de CEPS-onderzoekers, 'omdat het wordt gekenmerkt door verstreckende illegaliteit en onhaalbaarheid, die zowel de uitvoering als de rationaliteit ervan ondermijnen.'

Maar deze deal heeft dan ook niets te maken met rationele afwegingen. Het gaat niet om de meest effectieve besteding van geld of de meest efficiënte asielpcedure. Waar de deal bovenal een blauwdruk voor is, is hoe je mensenrechten uitholt, de Europese rechtsstaat ondermijnt en extreemrechtse opvattingen over migratie normaliseert.

As we speak worden in Europa nieuwe wetten voorbereid die dit soort deals beter mogelijk moeten maken. De juridische blokkades waar de Italiaanse regering tegenop is gelopen in Albanië, dienen zo als een voorbeeld voor welke wetten en regels moeten worden aangepast.

De vraag is dus welk EU-recht er nog overblijft als de wens van Europese politici om asielzoekers in andere landen op te sluiten steeds meer genormaliseerd wordt.

De Italiaanse premier Giorgia Meloni noemt de deal zelf een 'paradigmaverschuiving'. En dat klopt – het is een verschuiving naar een wereld waarin mensenrechten niet meer bestaan.